

Közzététel: 2019. április 5.

A tanulmány címe:

Cirkuláris migráció Magyarországon

Szerző:

Ligeti Anna Sára, a KSH hivatali tanácsosa

E-mail: Anna.Ligeti@ksh.hu

DOI: 10.20311/stat2019.4.hu0327

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 97. évfolyam 4. számában megjelent, **Ligeti Anna Sára** által írt, 'Cirkuláris migráció Magyarországon' című tanulmány (link csatolása)*”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Cirkuláris migráció Magyarországon

Ligeti Anna Sóra,
a KSH hivatali tanácsosa
E-mail: Anna.Ligeti@ksh.hu

Az Európai Statisztikusok Értekezlete 2016-ban nemzetközi ajánlásokat fogalmazott meg a cirkuláris migráció egységes definíciójával és kiterjedésének mérésével kapcsolatban. Az ajánlások, bár elsősorban az adminisztratív adatgyűjtésekre vonatkoznak, Magyarországon egyedülálló módon survey adatok alapján is vizsgálhatók, mélyebb betekintést nyújtva ezáltal a jelenség társadalmi hátterébe. Jelen tanulmány a Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvételének adatai alapján arra keresi a választ, hogy a cirkuláris migráció milyen kiterjedésű, és mely társadalmi csoportokat érint, illetve a nemzetközi definíciók miként alkalmazhatók Magyarországon. Az eredmények azt mutatják, hogy a jelenség, hasonlóan más európai országokhoz, a Magyarországon élőknek is csak kis körét, az általános és a kiterjesztett definíció alkalmazásától függően a népesség 0,1, illetve 0,8 százalékát fedi le, ami a migrációban érintett népességen belül 2 és 12 százalékot jelent. A két definíció más-más társadalmi jelenséget takar, melyek között jelentős a különbség létszám, arány, valamint társadalmi összetétel tekintetében. Az általános definíció a bevándorlás jellegzetességeit ragadja meg, az ez alapján vett cirkuláris migránsok körében erősen felülreprezentáltak a szomszédos országokban születettek, továbbá a közép-magyarországi lakosság, a diplomások és a szellemi foglalkozásúak. A kiterjesztett definíció alapján értelmezett cirkuláris migráció főként a szakmunkásokra és a középfokú végzettségűekre, a kereskedelem, a szolgáltatás, az (építő)ipar területén dolgozókra, valamint a férfiakra jellemző.

TÁRGYSZÓ:
Nemzetközi vándorlás.
Cirkuláris migráció.
Mikrocenzus.

DOI: 10.20311/stat2019.4.hu0327

A globalizáció korában – mint minden társadalmi jelenség – a migráció is számos változáson ment keresztül. Az olcsó és gyors utazás, a határok nyitottsága, a könnyen elérhető információk, valamint egyes politikai és jogi változások mind hozzájárultak a migráció változatosabbá válásához, a migrációs mintázatok tartalmi, méretbeli és strukturális átalakulásához (*Glorius–Grabowska-Lusinska–Kuvik* [2013]). Bár a változások mindenki által érzékelhetők, azokat a migráció mérésére használt fogalmi keretek csak nehezen követik. A nemzetközi migrációs statisztikák továbbra is a leegyszerűsítő kivándorlás-bevándorlás-visszavándorlás hármásán alapulnak. Ezek a fogalmak a migrációt mintegy egyszeri vagy legalábbis ritkán bekövetkező, hosszú távú, az ember életében különleges jelentőséggel bíró eseményként írják le (*Illés–Kincses* [2012]), ami nem feltétlenül igaz napjaink migrációs mintázataira. A migrációs folyamatok komplexitásának megragadása azonban nehéz módszertani kihívás, ezért a statikus, ám viszonylag könnyen alkalmazható kategóriák árnyalására már több kísérlet is született, többek között a cirkuláris migráció fogalmának bevezetése és mérésének kidolgozása.

A cirkuláris migráció fogalma az elmúlt 10 évben, főként a szakpolitika területén került előtérbe, azonban sokáig nem volt egyértelmű, hogy mit is takar. Gyakran összemósódott a visszavándorlás, a rövid távú, vagy a szezonális vándorlás fogalmával, illetve ernyőfogalomként volt használatos olyan mobilitási formák leírásában, melyek ideiglenes tartózkodással járnak több országban. A szakpolitika-szempontrú megközelítések rendszerint a cirkuláris migrációt szembehelyezik a hagyományos migrációs felfogásokkal, melyekhez – az utóbbi években kiemelten – számos negatív jelentéstartó társult. Míg az egyszeri, tartós letelepedéssel járó migráció gyakran olyan fogalmakkal kapcsolódik össze, mint az „agyelszívás”, a népességcsökkenés, a munkaerőhiány vagy különböző integrációs nehézségek, addig a cirkuláris migráció fogalma éppen ezek ellentétéként jelenik meg. Ez a mobilitási forma ugyanis feltételezhetően jobban reagál a gazdasági változásokra, a munkáltatói igényekre és a munkaerőpiaci kilengésekre, valamint nem okoz súlyos integrációs terheket (*Triandafyllidou* [2013]). A cirkuláris migrációt egyre többen a „win-win-win” vagy a „triple-win” kifejezéssel jellemzik, ami arra utal, hogy a migrációnak ez a formája előnyökkel jár a folyamat mindhárom szereplője, azaz a kibocsátó és a fogadó ország, valamint a migrációban részt vevő személy számára. Míg a kibocsátó országban a munkanélküliséget mérsékli, valamint társadalmi és gazdasági tőkét biztosít a „hazavitt” szaktudás és anyagi javak által, a fogadó országban növeli a termelést, illetve csökkenti a munkaerőhiányt, a migránsok számára pedig lehetőséget teremt arra, hogy olyan anyagi és társadalmi előnyökhöz jussanak, amelyekre a kibocsátó országban esetleg nincs lehetőségük (*Agunias* [2006]). A cirkuláris migrációnak fejlesztéspolitikai szempontok alapján tehát kulcsszerepe lehet, és mivel a jelenség

kiterjedéséről, szereplőinek társadalmi jellemzőiről még alig rendelkezünk információkkal, ezért az utóbbi években a hivatalos statisztika területén is kiemelt figyelmet kapott. Jelen tanulmány kifejezetten magyarországi környezetben tesz kísérletet a cirkuláris migráció kiterjedésének mérésére, valamint a cirkuláris migránsok szociodemográfiai jellemzőinek feltárására.

1. A cirkuláris migráció mérése

A cirkuláris migráció mérésére egyre nagyobb igény mutatkozik, ám az számos módszertani problémába ütközik. A statisztikai leírás legnagyobb nehézsége, hogy a cirkuláris migráció nem egy meghatározott időpontban bekövetkező, egyszeri esemény, hanem adott időszakban végbemenő események sorozata (UNECE [2016]). Már magának az elemzési egységnek a meghatározása is gondot okozhat, hiszen a vándorlásban részt vevő személyek és a vándorlások száma eltérő, egy emberhez több migrációs esemény is kapcsolható (Illés–Kincses [2017]). A migráció több helyhez kötöttsége is problémát jelenthet. A cirkuláris migráció méréséhez ugyanis meg kell határoznunk egy bizonyos nézőpontot (hiszen a bevándorlásként, kivándorlásként vagy visszavándorlásként jellemzett jelenségek gyakran ugyanazt az eseményt írják le különböző nézőpontokból).

1.1. Kísérletek a cirkuláris migráció meghatározására

A migrációs mintázatok tipizálására és az egyes típusok – így a cirkuláris migráció – pontos meghatározására számos kísérlet született. Agunias és Newland [2007] átmeneti vagy tartós kivándorlások és visszavándorlások szerint osztották fel a migrációs mintázatot, és cirkulárisnak tekintettek minden, legalább két határátlépéssel járó migrációt. Majd ezt Newland, Agunias és Terrazas [2008] a migrációban résztvevők képzettségi szintje és a külföldön vállalt munka szezonaritása alapján bontották tovább. Bár a Newland vezette kutatócsoportok munkáit tekinthetjük a cirkuláris migráció pontos meghatározására tett első igazi kísérletnek (Triandafyllidou [2010]), ezek előtt is születtek tanulmányok, melyek a jelenség szabályozott, ismétlődő volta utalnak, vagy igyekeznek azt a migráció más típusaitól elkülöníteni (lásd például IOM [2005], European Commission [2005]).

Számos további munka is napvilágot látott, melyek célja a migrációs folyamatok tipizálása és a cirkuláris migráció definíciójának kidolgozása volt. Fargues [2008] 6 kritériumhoz kötötte a cirkuláris migrációt: átmeneti tartózkodás, ismétlődés és az

oda-vissza mozgás lehetősége, legális tartózkodás, a migrációban résztvevők jogainak védelme, valamint foglalkoztatási cél. *Cassarino* [2008] az országhatárok átjárhatóságára helyezte a hangsúlyt, és ez alapján 3 különböző (gátolt, beágyazott és szabályozott) mintázatot írt le. A 2010/2011-ben zajlott METOIKOS-projekt¹ 4 dimenziót határozott meg: a térét és a távolságét (ami a határátlépésekre vonatkozik); az időt (ez 10 évben limitálja a külföldön tartózkodást); az ismétlődését (cirkuláris migrációnak legalább két oda-vissza mozgás tekinthető); valamint a látókörét (ami szerint bár a cirkuláris migrációnak lehetnek társadalmi és kulturális aspektusai is, az főként valami gazdasági jelenséget takar; *Triandafyllidou* [2010]). Az *EMN*² [2011] ezzel szemben kevesebb kritérium bevonásával határozta meg saját definícióját: a cirkuláris migráció egy adott személy két vagy több országot érintő, ismétlődő, legális migrációja.

Magyarországon is születtek kísérletek a cirkuláris migráció mérésére. *Illés és Kincses* [2009] közös, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal³ adatain alapuló vizsgálata a 2001 és 2006 között Magyarországra bevándorolt külföldi állampolgárokkal foglalkozott. A szerzők cirkuláris migrációnak tekintették az egyén többes, visszatérő mozgásainak rendszerét, ami legalább két különböző országot és három határátlépéssel járó mozgást foglal magába. Eredményeik alapján a 2006-ban Magyarországra bevándorolt külföldiek 17 százalékát érintette a jelenség, ők voltak azok, akiket már a 2001–2006-es időszakban is regisztráltak a hatóságok. *Caglar* [2013] kifejezetten a Magyarország és Ukrajna közötti cirkuláris migrációt figyelte meg etnográfiai terepmunkája során. Kutatásában cirkuláris migrációként definiálta azokat a munkaerő-mobilitási formákat, amelyekre tipikus volt az átmeneti és az ismétlődő jelleg.

Ezek a meghatározások és tipológiák számos hiányosságuk ellenére is remek kiindulópontot jelentenek a cirkuláris migráció lassan körvonalazódó, standardizált definíciójához.

1.2. Az Egyesült Nemzetek Szervezete által felállított fogalmi keret

A CES (Conference of European Statisticians – Európai Statisztikusok Értekezlete)⁴ 2013-ban hozta létre azt a munkacsoportot, amely elsőként fogalmazott meg

¹ A European University Institute (Európai Egyetemi Intézet) METOIKOS kutatási projektje 2010 és 2011 között három európai régió (Dél-Kelet-, Dél-Nyugat-, valamint Kelet-Közép-Európa) cirkuláris migrációs mintázatait vizsgálta.

² Az EMN (European Migration Network) az Európai Bizottság által koordinált, 2008 óta működő szakértői hálózat, ami migrációval és menekültügygel kapcsolatos információkkal segíti elő a szakpolitikai döntéseket.

³ 2017-től Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal.

⁴ A CES az Egyesült Nemzetek Európai Gazdasági Bizottságának értekezlete, melynek célja a hivatalos statisztika területén felmerülő kérdésekkel és problémákkal kapcsolatos jó gyakorlatok, iránymutatások, ajánlások és standardok kidolgozása.

nemzetközi ajánlásokat a cirkuláris migráció egységesen használható definíciójára, valamint kiterjedésének mérésére. A munkacsoport 2016-ban két meghatározást is kidolgozott (*UNECE* [2016]):

- Az *általános definíció* alapján cirkuláris migráns az a személy, aki az adott ország határát legalább háromszor átlépte egy 10 éves időszakon belül, és minden alkalommal legalább 12 hónapot tartózkodott az érintett országban (tehát az adott országban és külföldön is).
- A *kiterjesztett definíció* ettől annyiban tér el, hogy az érintett országokban való tartózkodás hosszát legalább 90 napban (3 hónapban) határozza meg.

A munkacsoport ajánlásokat is megfogalmazott a jelenség pontos mérésével kapcsolatban, meghatározta a releváns változók listáját, valamint a stock és a flow adatok megkülönböztetésének módját (*UNECE* [2017]). Jelen tanulmány ezeket az ajánlásokat figyelembe véve, a Mikrocenzus 2016 adatai alapján kísérli meg a cirkuláris migráció kiterjedésének mérését, valamint a cirkuláris migránsok társadalmi jellemzőinek feltárását.⁵ A vizsgálat arra is keresi a választ, hogy a CES által meghatározott módszertani keretek mennyire relevánsak, és mennyire használhatók Magyarország esetében.

A CES cirkuláris migráció mérésére tett javaslatai alapvetően az adminisztratív adatgyűjtésekre vonatkoznak, emellett olyan korszerű népszégregisztereket feltételeznek, melyekben az adatok elég hosszú időszakot ölelnek fel, illetve valamilyen személyi szintű azonosító lehetővé teszi, hogy az adatbázisban szereplő migrációs eseményeket egyénekhez kapcsoljuk. Magyarországon a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő ki- és visszavándorlás mérésére 2010 óta használt tajsám- (társadalombiztosítási azonosító jel) adatbázisa az egyéni tajsámok⁶ révén alkalmas lehet a Magyarországon biztosított külföldi és magyar állampolgárok vándorlásainak longitudinális vizsgálatára, így az adatbázisban szereplő személyek migrációs életútjának megrajzolására és a cirkuláris migráció flow adatainak mérésére is. A CES munkacsoportja azonban felhívja a figyelmet az adminisztratív források számos hiányosságára is. Ezek főként abból adódnak, hogy az ilyen adatok elsődlegesen nem statisztikai célokat szolgálnak, így a definíciók alkalmazása nem minden esetben vagy csak korlátozott időszakokban lehetséges. Továbbá az adminisztratív források alapján csak az adminisztrált, rendszeres

⁵ A Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő kérdőívére a válaszadás önkéntes volt, a megkérdezettek megtagadhatták azt egy-egy kérdés esetében is. Ebből következően az elemzésünk során sok esetben problémát okozott az adathiány, amit helyenként becsléssel pótolunk. A külföldön töltött idő hosszát pontos dátumok hiányában az adott kategóriában meghatározott minimális időszakkal vagy a válaszok átlagával pótoltuk.

⁶ Mivel egy személy élete folyamán csak egy tajsámot kaphat, az adatbázisban a migrációs események (például kivándorlaskor a biztosítás szüneteltetése, bevándorlaskor tajsám igénylése) egyénekhez köthetők.

migrációs folyamatok követhetők nyomon, így jellemző, hogy az azokból származó adatok alulbecsülik a migráció tényleges nagyságát (UNECE [2018]). A tajszámrendszerrel kapcsolatban is felmerülnek ezek a fenntartások, tekintve, hogy bár külföldre költözéskor a rendszerből történő kijelentkezés törvényi kötelezettség,⁷ valószínűen ezt sokan elmulasztják. Az adatbázisban emellett a magánbiztosítottak sem szerepelnek, így az nem ölelheti fel a nemzetközi vándorlásban résztvevők teljes körét.

A tajszámadatbázis mellett a cirkuláris migráció mérésére a közelmúltban egy alternatív lehetőség is nyílt, hiszen a Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvételének kérdőíve részletesen feltérképezte a válaszadók migrációs tapasztalatait. A két adatforrás között jelentős különbség van, és az említett alulbecslés jól érzékelhető a kivándorlók számának meghatározásakor: míg a tajszámrendszer 2017. január 1-jén 120 ezer külföldön biztosított magyar állampolgárt tartott számon, addig a mikrocenzusban 2016 októberében a Magyarországon (volt) háztartástaggal rendelkező, külföldön tartózkodó személyek száma 265 ezer fő volt (Dickmann–Ligeti [2018]). Az adminisztratív adatforrásokkal szemben a mikrocenzus nem alkalmazható flow adatok előállítására, azonban meghatározható segítségével a cirkuláris migráció stock értéke, vagyis megtudhatjuk, hogy Magyarországon, az adatfelvétel időpontjában milyen arányban tekinthetők a migrációs múlttal rendelkezők cirkuláris migránsnak. A mikrocenzus emellett módot ad arra is, hogy a cirkuláris migránsok körét mélyebb vizsgálatnak vessük alá, és feltérképezzük a cirkuláris migráció társadalmi jellegzetességeit. Ez egyedülálló lehetőség, hiszen az adminisztratív adatforrások – mivel, mint ahogy azt már említettük, alapvetően nem statisztikai célra készülnek – ilyen típusú vizsgálatra nem alkalmasak, illetve csak ritkán valósul meg kiterjedt adatfelvétel a nemzetközi vándorlás témakörében.

A CES munkacsoportja a következő népességkategóriák alkalmazását javasolja a cirkuláris migráció mérésére, melyhez a kétféle definíció két elemzési keretet biztosít:

1. Sosem volt külföldi lakóhelye
2. Külföldi lakóhelyen élt
 - 2.1. Nem cirkuláris migránsok
 - 2.1.1. Egyetlen bevándorlás, bármikor történt (bevándorlók)
 - 2.1.2. Egyetlen kivándorlás és bevándorlás, bármikor történt (visszavándorlók)
 - 2.1.3. Két vagy több bevándorlás, de közülük legfeljebb egy az elmúlt 10 évben történt

⁷ Az 1997. évi LXXXIII. tv. a kötelező egészségbiztosítási ellátásról, 80. § (5) b. előírja, hogy „az a TAJ számmal rendelkező személy, aki valamely EGT tagállamban, illetve Svájcban, valamint a Magyarország által kötött nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó államban biztosított, (...) köteles a külföldön, illetve a nemzetközi szervezet szociális biztonsági rendszerében létrejött biztosítását és annak megszűnését 15 napon belül bejelenteni az egészségbiztosítónak.”

2.2. Cirkuláris migránsok

2.2.1. Két bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt)

2.2.2. Három vagy több bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt).

A kategóriákat mindig az aktuálisan alkalmazott meghatározás alapján kell értelmezni, így külföldön töltött időnek az általános definíció szerint a legalább 12 hónapos, a kiterjesztett definíció szerint pedig a legalább 3 hónapos külföldi tartózkodás számít. Ezek alapján például, ha valaki az elmúlt 10 évben minden évben 5 hónapot külföldön töltött, annak az általános definíció alapján sosem volt külföldi lakóhelye (és az 1. kategóriába sorolandó), a kiterjesztett definíció alapján azonban cirkuláris migránsnak számít (és a 2.2.2. kategóriába tartozik).

2. Cirkuláris migráció Magyarországon

Az elemzéshez az *általános definíció* esetében a szokásos lakóhely⁸ fogalma jelent kiindulást. Bár – mivel a mikrocenzus is ezt a népességmeghatározást követte – e definíció jól illeszthető a rendelkezésre álló adatokhoz, a szokásos lakóhely koncepciójára épülő migrációfelfogás az új típusú vándorlási folyamatok leírásakor gyakran nehézségekbe ütközik (*Illés–Kincses* [2009]). Az elemzési keret jelen esetben azon személyekből tevődik össze, akiknek szokásos tartózkodási helye az adatfelvétel időpontjában Magyarország volt: legalább egy éve az országban éltek, vagy legalább egy évig terveztek ott tartózkodni. Ezzel összhangban migrációs eseménynek is csak az tekinthető, ha valaki a szokásos tartózkodási helyét megváltoztatja, vagyis legalább egy évre egy másik országba költözik. Ennek megfelelően – ahogyan az előbb felsorolt kategóriák leírásában is látható –, a külföldi tartózkodások számának meghatározásakor elegendő a bevándorlások mérése, hiszen csak azok kerülhetnek be az elemzési keretbe, akik bevándoroltak, vagy a külföldi tartózkodásukat követően visszatértek Magyarországra (nem számítva az egy évnél rövidebb idejű tartózkodásokat, hiszen, ha valaki átmenetileg tartózkodott külföldön, az továbbra is a népesség részének tekinthető).

⁸ A szokásos lakóhely (vagy tartózkodási hely) az a földrajzilag meghatározható hely, ahol egy adott személy általában lakik, és leggyakrabban tölti éjszakai pihenését. A szokásos lakóhely definíciója szerint egy ország népességébe csak azok sorolhatók, akik legalább 12 hónapig élnek az országban, vagy szándékuk szerint legalább 1 évig ott kívánnak maradni.

A *kiterjesztett definíció* alkalmazásakor az elemzési keretbe szintén csak azok kerülhetnek be, akiknek az adatfelvételkor Magyarország volt a szokásos tartózkodási helyük, de ez esetben már a 3 hónapos külföldi tartózkodás is elfogadható migrációs eseményként. Mindez annyiban nehezíti meg az elemzést, hogy azoknál, akiknek a külföldi tartózkodása az adatfelvétel időpontjában legalább 90 nap volt, de nem érte el az egy évet, a legutolsó migrációs eseménynek nem a bevándorlás, hanem a kivándorlás számít. Ekkor tehát a korábban meghatározott kategóriákban szereplő bevándorlás az adatfelvétel időpontjához képest egy jövőbeni esemény.⁹

A felállított kategóriák igyekeznek a migrációs folyamatokat egy komplex rendszerként kezelni, és állampolgárságtól, illetve születési országtól függetlenül minden vándorlási folyamatot bevonni az elemzésbe, ami az adott időpontban Magyarországon élőket érinti. A ki- és a bevándorlók elkülönítésére csak akkor van szükség, amikor az emberek életében csak egyetlen migrációs esemény fordul elő: külföldön született személyek esetében a Magyarországra történő bevándorlás (2.1.1. kategória), a Magyarországon születetteknél pedig a kivándorlást követő visszavándorlás (2.1.2. kategória). Az egyszeri migrációs eseményeken kívüli vándorlások tekintetében a születési országtól függetlenül a migrációs események számán van a hangsúly, melyet mindkét definíció alapján egy adott, 10 éves időszakban kell számítani.¹⁰

2.1. A cirkuláris migránsok száma és aránya

Az általános definíció alapján a magánháztartásokban élő népesség 95 százaléka, a kiterjesztett definíció alapján pedig 93 százaléka sorolható az első kategóriába, azaz a népesség túlnyomó többségének sosem volt külföldi lakóhelye. A második kategóriába (külföldi lakóhelyen élt) az általános definíció szerint tehát 5 százalék, összesen 500 ezer olyan ember sorolható, aki életében legalább 1 évet külföldön töltött. Amennyiben a cirkuláris migráció kiterjesztett definícióját alkalmazzuk, vagyis a külföldi tartózkodás hosszát legalább 3 hónapban határozzuk meg, akkor a migrációs tapasztalattal rendelkezők száma 696 ezer fő, a népesség 7 százaléka.

A cirkuláris migránsok száma az általános definíció alapján közel 11 ezer fő, a kiterjesztett definíció alapján pedig több mint 81 ezer fő. Ez a teljes populáció 0,1, illetve 0,8 százalékát jelenti, a migrációs tapasztalattal rendelkező népességen belül (2. kategória) pedig 2, illetve 12 százalékot. A kiterjesztett definíció használata tehát nemcsak a migrációs, de ezen belül a cirkuláris migrációs tapasztalattal rendelkezők körét is szélesíti.

⁹ Az átmenetileg külföldön tartózkodókhöz a 3–12 hónapja külföldön tartózkodókat soroltuk.

¹⁰ A CES-munkacsoport ajánlása, mivel adminisztratív adatforrásokra készült, napra pontosan 10 éves időszakot határoz meg. Ez a mikrocenzus esetében nem lehetséges, így a tartózkodások hosszát legfeljebb hónapos pontossággal tudjuk megállapítani.

1. táblázat

*A cirkuláris migrációhoz kapcsolódó népességekategóriák nagysága Magyarországon
a CES által ajánlott keretben, 2016*

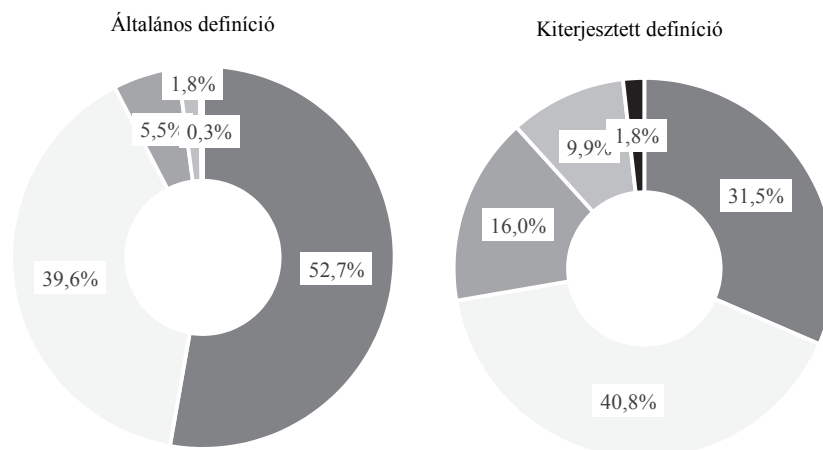
(fő)

| Külföldi lakóhely | Cirkularitás (nem részlete- zett) | Cirkularitás (részletezett) | Általános | Kiterjesztett |
|--|---|---|-------------------|---------------|
| | | | definíció alapján | |
| 1. Sosem volt külföldi lakóhelye | – | – | 9 087 033 | 8 891 046 |
| 2. Külföldi lakóhelyen élt | 2.1. Nem cirkuláris migránsok | 2.1.1. Egyetlen bevándorlás, bármikor történt (bevándorlók) | 263 271 | 219 004 |
| | | 2.1.2. Egyetlen kivándorlás és bevándorlás, bármikor történt (visszavándorlók) | 198 070 | 283 736 |
| | | 2.1.3. Két vagy több bevándorlás, közülük legfel- jebb egy az elmúlt 10 évben történt | 27 711 | 111 484 |
| | 2.2. Cirkuláris migránsok | 2.2.1. Két bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt) | 9 103 | 68 573 |
| | | 2.2.2. Három vagy több bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt) | 1 460 | 12 805 |
| <i>Összes (magánháztartásban élő népesség)</i> | | | 9 586 648 | |

Forrás: A Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele.

Az ábrában szereplő arányokat 6 másik ország adatai alapján helyezhetjük európai környezetbe. Belgium, Németország, Olaszország, Finnország, Svédország és Norvégia 2018-ban vállalta, hogy adminisztratív adatok alapján teszteli a CES-munkacsoport által készített felosztást, azonban eredményeik mikrocenzusadatokkal való összevetése módszertani eltérések miatt csak korlátozott mértékben lehetséges. A cirkuláris migránsok teljes népességhez viszonyított magyarországi aránya az általános definíció alapján hasonló a Svédországban mérthez (0,1%), azonban alacsonyabb a belga (0,3%) és a norvég (0,5%) arányoknál. A kiterjesztett definíció a tesztelésben részt vevő országok statisztikusai szerint csak nehezen alkalmazható adminisztratív adatforrásokon, és az eredmények erősen alulbecsülhetnek. Ezt az összehasonlítás is alátámasztja, hiszen a Magyarországon kalkulált arány egyenlő Belgiuméval (0,8%), Norvégiáé és Olaszországé pedig annál alacsonyabb (0,5 és 0,1 százalék). Amennyiben a cirkuláris migránsok számát a migrációs tapasztalattal rendelkező népességhez hasonlítjuk, a mikrocenzus alapján kalkulált arányok jóval magasabbak a tesztelésben részt vevő országok által mértéknél. Ez feltételezhetően a már említett módszertani eltérésekből fakad, hiszen a Közép-Kelet-Európában működő migrációs mintázatok nehezen hasonlíthatók össze a nyugat- és az észak-európai országokéval (UNECE [2018]).

A migrációs tapasztalattal rendelkező (2. kategóriába tartozó) népesség százalékos megoszlása az egyes alkategóriákban, 2016



- 2.1.1. Egyetlen bevándorlás, bármikor történt (bevándorlók)
 - 2.1.2. Egyetlen kivándorlás és bevándorlás, bármikor történt (visszavándorlók)
 - 2.1.3. Két vagy több bevándorlás, közülük legfeljebb egy az elmúlt 10 évben történt
- } Nem cirkuláris
-
- 2.2.1. Két bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt)
 - 2.2.2. Három vagy több bevándorlás, az elmúlt 10 évben történt (attól függetlenül, hogy előtte hány volt)
- } Cirkuláris

Megjegyzés. Az ábra adatai kerekítés miatt nem adják ki a 100,0 százalékot.

Forrás: A Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele.

2. táblázat

A cirkuláris migránsok aránya a teljes népességen és a migrációs tapasztalattal rendelkezők csoportján belül egyes európai országok adminisztratív adatai, valamint a Mikrocenzus 2016 eredményei alapján, 2016–2017 (százalék)

| Cirkuláris migránsok aránya | Általános definíció alapján | | | | | Kiterjesztett definíció alapján | | | |
|---|-----------------------------|-----|-----|-----|-----|---------------------------------|-----|-----|------|
| | BE | FI | SE | NO | HU | BE | IT | NO | HU |
| a népességen belül | 0,3 | 0,0 | 0,1 | 0,5 | 0,1 | 0,8 | 0,1 | 0,5 | 0,8 |
| azok között, akik már éltek külföldi lakóhelyen | 1,6 | 0,4 | 0,4 | 1,1 | 2,1 | 4,1 | – | 2,5 | 11,7 |

Megjegyzés. BE: Belgium; FI: Finnország; SE: Svédország; NO: Norvégia; HU: Magyarország; IT: Olaszország.

Forrás: UNECE [2018], a Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele.

2.2. A cirkuláris migránsok társadalmi jellemzői

Amennyiben arra keressük a választ, hogy a Magyarországon élő lakosságon belül mely társadalmi csoportokra jellemző a cirkuláris migráció, a két definíció alkalmazásával más-más választ kapunk. Általában, cirkularitástól függetlenül is elmondható, hogy a migrációban érintett népesség társadalmi sajátosságai nagyban eltérnek a két meghatározás alapján. Az általános definíció szerint a migrációs tapasztalattal rendelkezők között jóval magasabb a külföldi állampolgárok és a külföldön születettek, a korábban valamelyik szomszédos országban élt személyek, a nem dolgozók (például a tanulók, a háztartásbeliek), a családtagjaikkal külföldön élők, valamint a gyermekesek aránya. A kiterjesztett definíció alapján a migrációs tapasztalattal rendelkezők átlagosan fiatalabbak, körükben jóval magasabb a Magyarországon született személyek és/vagy a magyar állampolgárok, a mezőgazdaság, az ipar és az építőipar területén dolgozók, a három fő célországból (Németországból, Ausztriából, az Egyesült Királyságból) vagy más EGT- (Európai Gazdasági Térség) tagországból bevándorlók, valamint a visszavándorlók aránya. A két definíció alapján meghatározott migrációban érintett népesség között azonban alig van különbség a nemek, az iskolai végzettség, valamint a lakóhely (településtípusok és régiók) tekintetében.

Az előbbieket alapján jól kirajzolódik a két definíció használatából fakadó legfőbb különbség: míg az általános definíció által megrajzolt fogalmi keret a bevándorlás jellegzetességeit ragadja meg, addig a kiterjesztett definíció inkább a kivándorlás jelenségét írja körül. Fontos azonban megjegyezni, hogy az utóbbi szerint a migrációs tapasztalattal rendelkezők esetében a külföldön születettek és a külföldi állampolgárok száma nem, csupán arányuk változik az általános definíció alapján meghatározotthoz képest. Mivel közel a teljes külföldön született népességről és a külföldi állampolgárok jelentős részéről elmondható, hogy életük során legalább egy évet külföldön éltek, az általános definíció szerint vett migrációban érintett népesség körében alapvetően magas az arányuk. Ezzel szemben, a kiterjesztett definíció által felállított rövidebb időkorlátnak mellettük sok más olyan, külföldi tapasztalattal rendelkező személy is megfelelt, akik az általános definíció fogalmi keretébe nem esnek bele, így a csoport arányaiban a magyarországi születésű és/vagy állampolgárságú személyek felé tolódik el.

Az elemzésünk következő része arra keresi a választ, hogy a két definíció alapján cirkuláris migránsnak minősülő személyek szociodemográfiai és migrációs jellemzői (nem, életkor, iskolai végzettség, lakóhely településtípusa és régiója, külföldön végzett tevékenység, magyar állampolgárság, külföldi születési hely, családtaggal való külföldön tartózkodás, eltartott kiskorú gyermek, nyelvtudás és

fogadó ország¹¹) miben térnek el a más migrációs tapasztalattal rendelkezőkétől. A cirkuláris és a nem cirkuláris migránsok társadalmi összetételében található különbségek mellett regressziós modellek segítségével azt is vizsgáljuk, vajon e jellemzők közül melyek befolyásolják leginkább, hogy egy személy migrációs múltjára jellemző-e a cirkularitás.

2.2.1. Az általános definíció alapján meghatározott cirkuláris migráció

Mint arról már volt szó, a kiterjesztett definícióhoz képest az általános definíció alapján értelmezett migrációs tapasztalattal rendelkezők körében alapvetően magasabb a külföldi állampolgárok és főként a külföldön születettek aránya. A csoporton belül cirkuláris migránsnak minősülők között még ennél is kiemelkedőbb a külföldi állampolgárok aránya (29 százalék, szemben a nem cirkuláris migránsok 21 százalékaival), azonban a külföldön született személyek 46 százalékos aránya elmarad a nem cirkuláris migránsok esetén mérttől (56%). (Lásd a 3. táblázatot.) A regressziós modell alapján a külföldi állampolgárság növeli, a külföldi születési ország csökkenti a cirkuláció esélyét. (Lásd a 4. táblázatot.) Az összefüggés mögött valószínűleg az áll, hogy e csoport jelentős részét alkotják a szomszédos országból érkezett, honosított magyar állampolgárok, azonban migrációs tapasztalatuk az egy-szeri bevándorlásra korlátozódik. Ez tükröződik a kibocsátó országok vizsgálatakor is: a nem cirkuláris migránsoknak 37, a cirkuláris migránsoknak viszont csupán 25 százaléka élt a négy szomszédos ország (Szerbia, Szlovákia, Románia, Ukrajna) valamelyikében.

A fő fogadó országok, Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság közül az utóbbi emelkedik ki, ahol a cirkuláris migránsok 21, a nem cirkulárisok 8 százaléka élt. Nagy a különbség a két migráncsoport arányai (36 és 16 százalék) között az egyéb (a fő fogadó országokon és a négy szomszédos országon kívüli) EGT-tagországokban is. Szintén a cirkuláris migránsok körében magasabb azoknak az aránya, akik Ausztriában (10 vs. 4 százalék) vagy nem EGT-tagországokban éltek

¹¹ Az elemzésbe bevont magyarázó változók, ha azt a kérdőív lehetővé tette, a legutolsó külföldi tartózkodás idején fennálló állapotot mutatják. A modellekben tehát a legutolsó külföldi tartózkodásra vonatkozóan szerepel, hogy a kérdezett családtagjaival élt-e külföldön, volt-e kiskorú gyermeke (akár Magyarországon, akár külföldön), milyen elsődleges tevékenységet végzett, és hány éves volt a tartózkodás megkezdésének idején. Az iskolai végzettség, a nyelvtudás és a lakóhely (régio és településtípus) tekintetében a kérdőív ezt nem tette lehetővé, így ezekben az esetekben az adatok a kérdezőskor fennálló állapotra vonatkoznak. A fogadó országok tekintetében 6 csoportot alakítottunk ki, melyek kétértékű változók formájában mutatják, hogy a kérdezett a definícióknak megfelelően élt-e az adott területen. A három fő fogadó ország (Németország, Ausztria, és Egyesült Királyság) külön-külön változókat alkotnak, míg a négy szomszédos ország (Szerbia, Szlovákia, Románia és Ukrajna) együtt egy másikat. Az egyéb országok két csoportra oszthatók: EGT- és harmadik országokra. Az EGT-tagországok közé soroltuk az Európai Unió tagországait, valamint Norvégiát, Liechtensteint, Izlandot és Svájcot, amelyek ugyan nem tagjai az EGT-nek, de a személyek szabad mozgása vonatkozásában azonos jogállásúak velük.

(37 vs. 31 százalék), azonban alig tapasztalható különbség Németország esetében (18 vs. 16 százalék). A többi vizsgált változó hatását kiszűrve az rajzolódik ki, hogy az Egyesült Királyságban és a fő fogadó országokon kívüli EGT-tagországokban szerzett migrációs tapasztalatra jellemző leginkább, a németországra pedig a legkevésbé a cirkularitás. A modellben a fogadó országok hatása a legerősebb, ami arra utal, hogy a vándorlásban résztvevők szociodemográfiai jellemzői mellett az egyes országok földrajzi, gazdasági és politikai jellemzői is jelentős szerepet játszhatnak.

Társadalmi jellemzőiket tekintve a cirkuláris migránsok kisebb eséllyel vándorolnak családtagokkal, mint a nem cirkulárisok, emellett kisebb a valószínűsége annak is, hogy van gyermekük, az átlagéletkoruk pedig magasabb (míg a nem cirkuláris migránsok 30, a cirkuláris migránsok átlagosan 35 évesek az utolsó migráció idején). Bár többségük (52 százalékuk) férfi, az elemzésbe bevont változók kontroll alatt tartása arra világít rá, hogy a nők valójában nagyobb eséllyel válnak cirkuláris migránssá. A cirkuláris migránsok körében felülreprezentáltak a budapestiek és a közép-magyarországiak, azonban a regressziós modell alapján nagyobb eséllyel vesznek részt cirkuláris migrációban az Észak-Magyarországon, az Észak-Alföldön és a Közép-Dunántúlon lakók.

Az általános definíció alapján meghatározott cirkuláris migránsok közel fele, 49 százaléka diplomás szemben a másik csoport 39 százalékaival. A magas iskolai végzettség a foglalkozási arányokban is tükröződik: a közép- vagy felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásúak, illetve az irodai munkát végzők a cirkuláris migránsok 35, a nem cirkuláris migránsok 16 százalékát teszik ki. A cirkuláris migránsok nyelvtudás terén is kiemelkednek: 86 százalékuk beszél valamilyen idegen nyelvet, míg a nem cirkuláris migránsoknak csak 79 százaléka. A változók egymásra gyakorolt hatását kontrollálva megállapítható, hogy a nyelvtudás és a szellemi foglalkozás a korábban leírtaknak megfelelően növeli a cirkuláció esélyét, az iskolai végzettséget tekintve azonban a szakmunkásvégzettség megelőzi a felsőfokút.

2.2.2. A kiterjesztett definíció alapján meghatározott cirkuláris migráció

A kiterjesztett definíció szerint vett cirkuláris migránsok körében mind a külföldi állampolgárok, mind a külföldön születettek aránya alacsonyabb (12 és 21 százalék), mint a nem cirkulárisok esetén (16 és 44 százalék). A többi, elemzésbe bevont változó hatását kiszűrve az általános definíciónál tapasztalathoz hasonló összefüggés rajzolódik ki: a nem magyarországi születési hely csökkenti, a külföldi állampolgárság viszont növeli a cirkuláció esélyét.

A cirkuláris migránsok körében magasabb azoknak az aránya a nem cirkuláris migránsokhoz képest, akik a három fő fogadó ország valamelyikéből vagy más

EGT-tagországból vándoroltak be vagy vissza Magyarországra, azonban alacsonyabb a szomszédos országokból és az EGT-n kívülről érkezőké (az utóbbi esetében éppen fordított összefüggést tapasztaltunk az általános definíció alapján). A cirkuláris, illetve a nem cirkuláris migránsok általános és kiterjesztett definíció alapján értelmezett arányait tekintve Németország esetén tapasztalhatók nagy különbségek: míg az előbbi alkalmazásakor alig volt különbség az onnan érkezett két migráncsoport között, addig az utóbbi alapján meghatározott cirkuláris migránsok jóval nagyobb aránya (28 százalék szemben a nem cirkuláris migránsok 19 százalékaival) élt Németországban. Az elemzésbe bevont többi változó hatásának kontrollja mellett – hasonlóan az általános definíciós keretben felállított modellhez – az Egyesült Királyságban és a fő fogadó országokon kívüli EGT-tagországokban szerzett migrációs tapasztalat növeli leginkább a cirkularitás esélyét.

Az általánoshoz hasonlóan a kiterjesztett definíció szerint vett cirkuláris migránsokra is jellemző, hogy idősebbek, mint a nem cirkulárisok, azonban kisebb arányban élnek családtagjaikkal, és csak 19 százalékuknak volt kiskorú gyermeke a külföldön töltött idő alatt. Az általános modellhez képest magasabb körökben a férfiak aránya (59%). A cirkuláris migránsok között a Budapesten élők csak 33 százalékot képviselnek (míg a nem cirkulárisok esetén 37 százalékot), a közép-magyarországiak pedig 43 százalékot (a másik csoportban viszont 50 százalékot). Ez utóbbi összefüggést körvonalazza a regressziós modell is, hiszen a Közép-Magyarországon élőknel nagyobb eséllyel lesz cirkuláris migráns a többi régió lakossága.

Míg az általános definíció szerint értelmezett cirkuláris migránsok körében nagyobb a diplomások túlsúlya a nem cirkuláris migránsokhoz képest, addig a kiterjesztett definíció alapján sokkal kisebb a különbség e csoportarányok között, és kismértékben nagyobb a szakmunkás- és a középfokú végzettségű cirkuláris migránsok aránya a nem cirkuláris migránsokhoz képest. A szociodemográfiai változók egymásra gyakorolt hatásának kiszűrésével azonban egyértelművé válik, hogy a kiterjesztett definíció alapján vett cirkularitás esélyét a felsőfokú végzettség inkább csökkenti, mintsem növeli, hiszen a diplomásokhoz képest minden egyéb végzettséggel rendelkező csoport nagyobb valószínűséggel válik cirkuláris migránssá. Ez a foglalkozási adatokban is tükröződik: arányukat tekintve (31 százalék szemben a nem cirkuláris migránsok 19 százalékaival) leginkább a mezőgazdasági, az ipari és az építőipari foglalkozások emelkednek ki, a regressziós modell alapján pedig jellemzően a kereskedelmi és a szolgáltatási foglalkozások növelik a cirkularitás esélyét.

3. táblázat

*A cirkuláris és a nem cirkuláris migránsok társadalmi és migrációs jellemzői
az általános és a kiterjesztett cirkularitási definíciók alapján, 2016*

(százalék)

| Megnevezés | Általános definíció | | Kiterjesztett definíció | |
|--|---|----------------|-------------------------|----------------|
| | Cirkuláris | Nem cirkuláris | Cirkuláris | Nem cirkuláris |
| | migránsok | | | |
| | Nem | | | |
| Férfi | 52 | 50 | 59 | 51 |
| Nő | 48 | 50 | 41 | 49 |
| | Iskolai végzettség | | | |
| Legfeljebb általános iskolai végzettség | 8 | 17 | 12 | 15 |
| Szakmunkásvégzettség | 16 | 14 | 18 | 15 |
| Középfokú végzettség | 27 | 31 | 33 | 30 |
| Felsőfokú végzettség | 49 | 39 | 37 | 40 |
| | Településtípus | | | |
| Budapest | 44 | 38 | 33 | 37 |
| Megyeszékhely, megyei jogú város | 20 | 18 | 21 | 19 |
| Város | 22 | 23 | 24 | 24 |
| Nagyközség, község | 13 | 21 | 22 | 20 |
| | Régió | | | |
| Észak-Magyarország | 8 | 6 | 11 | 6 |
| Észak-Alföld | 7 | 8 | 9 | 9 |
| Dél-Alföld | 5 | 10 | 10 | 10 |
| Közép-Magyarország | 56 | 52 | 43 | 50 |
| Közép-Dunántúl | 8 | 9 | 10 | 9 |
| Nyugat-Dunántúl | 8 | 8 | 8 | 8 |
| Dél-Dunántúl | 7 | 8 | 9 | 8 |
| | Foglalkozás az utolsó külföldi tartózkodáskor | | | |
| Közép- vagy felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozás, irodai munka | 35 | 16 | 21 | 16 |
| Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozás | 8 | 7 | 15 | 8 |
| Mezőgazdasági, ipari, építőipari foglalkozás, fizikai munka | 17 | 16 | 31 | 19 |
| Nem dolgozott (tanuló volt, egyéb) | 40 | 61 | 33 | 57 |

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

| Megnevezés | Általános definíció | | Kiterjesztett definíció | |
|--|---------------------|----------------|-------------------------|----------------|
| | Cirkuláris | Nem cirkuláris | Cirkuláris | Nem cirkuláris |
| | migránsok | | | |
| Fogadó országok | | | | |
| Élt valamikor Ausztriában | 10 | 4 | 14 | 7 |
| Élt valamikor Németországban | 18 | 16 | 28 | 19 |
| Élt valamikor az Egyesült Királyságban | 21 | 8 | 21 | 10 |
| Élt valamikor szomszédos országban | 25 | 37 | 13 | 29 |
| Élt valamikor más EGT-tagországban | 36 | 15 | 31 | 18 |
| Élt valamikor EGT-n kívüli országban | 37 | 31 | 25 | 28 |
| Egyéb demográfiai jellemzők | | | | |
| Átlagéletkor az utolsó kivándorlaskor (év) | 35 | 30 | 32 | 29 |
| Beszél idegen nyelvet | 86 | 79 | 78 | 75 |
| Nincs magyar állampolgársága | 29 | 21 | 12 | 16 |
| Külföldön született | 46 | 56 | 21 | 44 |
| Tanult valaha külföldön | 23 | 30 | 26 | 24 |
| Utolsó külföldi tartózkodáskor családtaggal élt külföldön | 56 | 70 | 38 | 59 |
| Utolsó külföldi tartózkodáskor volt 18 éves aluli gyermeke | 39 | 36 | 19 | 22 |

Megjegyzés. A táblázat értékei néhol kerekítés miatt nem adják ki a 100 százalékot.
Forrás: A Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele.

4. táblázat

A cirkuláció esélyét befolyásoló tényezők az általános és a kiterjesztett cirkularitási definíciók alapján, 2016

| Logisztikus regresszió tényezői | Általános definíció | Kiterjesztett definíció |
|---|---------------------|-------------------------|
| Nagelkerke R^2 | 0,170 | 0,173 |
| Nem (referencia: férfi) | 1,092** | 0,909** |
| Legmagasabb iskolai végzettség (referencia: felsőfokú végzettség) | | |
| Legfeljebb általános iskolai végzettség | 0,928 | 1,674** |
| Szaktudásvégzettség | 1,793** | 1,514** |
| Középfokú végzettség | 1,033 | 1,477** |
| Településtípus (referencia: Budapest) | | |

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

| Logisztikus regresszió tényezői | Általános definíció | Kiterjesztett definíció |
|---|---------------------|-------------------------|
| Megyeszékhely, megyei jogú város | 1,040 | 0,999 |
| Város | 0,924* | 0,935** |
| Nagyközség, község | 0,668** | 1,007 |
| Régió (referencia: Közép-Magyarország) | | |
| Észak-Magyarország | 1,685** | 1,903** |
| Észak-Alföld | 1,140* | 1,295** |
| Dél-Alföld | 0,543** | 1,199** |
| Közép-Dunántúl | 1,110* | 1,114** |
| Nyugat-Dunántúl | 0,938 | 1,193** |
| Dél-Dunántúl | 1,101 | 1,237** |
| Foglalkozás az utolsó külföldi tartózkodáskor (referencia: nem dolgozott) | | |
| Közép- vagy felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozás, irodai munka | 2,167** | 1,764** |
| Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozás | 1,401** | 2,139** |
| Mezőgazdasági, ipari, építőipari foglalkozás, fizikai munka | 1,432** | 1,888** |
| Élt valamikor Ausztriában | 10,989** | 5,270** |
| Élt valamikor Németországban | 4,964** | 4,080** |
| Élt valamikor az Egyesült Királyságban | 12,749** | 6,332** |
| Élt valamikor szomszédos országban | 3,694** | 2,590** |
| Élt valamikor más EGT-tagországban | 11,978** | 5,257** |
| Élt valamikor EGT-n kívüli országban | 4,959** | 2,843** |
| Átlagéletkor az utolsó kivándorláskor | 1,009** | 1,006** |
| Beszél idegen nyelvet | 1,213** | 1,305** |
| Nincs magyar állampolgársága | 2,429** | 1,930** |
| Külföldön született | 0,837** | 0,392** |
| Tanult valaha külföldön | 1,509** | 1,621** |
| Utolsó külföldi tartózkodáskor családtaggal élt külföldön | 0,772** | 0,862** |
| Utolsó külföldi tartózkodáskor volt 18 éven aluli gyermeke | 0,911** | 0,751** |

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Forrás: A Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele.

3. Összefoglalás

A globalizáció korának új migrációs mintázatait – így a többszöri határátlépéssel és ideiglenes letelepedésekkel járó cirkuláris migráció jelenségét is – nehéz statisztikai

kai módszerekkel leírni. A CES cirkuláris migrációt vizsgáló munkacsoportja 2016-ban dolgozta ki az erre vonatkozó definícióját, amely szerint cirkuláris migráns az a személy, aki az adott ország határát legalább háromszor átlépte egy 10 éves időszakon belül, és minden alkalommal legalább 12 hónapot tartózkodott az érintett országokban. A CES emellett egy kiterjesztett definíciót is javasolt, melyben az érintett országokban való tartózkodás kritériumát legalább 3 hónapban határozza meg. Jelen tanulmány a Mikrocenzus 2016 „Nemzetközi vándorlás” című kiegészítő felvétele alapján tesztelte a CES munkacsoportja által javasolt fogalmi kereteket. Elsősorban arra kerestük a választ, hogy Magyarországon milyen mértékű és mely társadalmi csoportokat érint a cirkuláris migráció, valamint arra, hogy a CES definíciói miként alkalmazhatók az országban, ahol a migrációs mintázatok különböznek a nyugat-európaiaktól.

Az eredmények azt mutatják, hogy a jelenség a Magyarországon élőknek csak kis körét érinti: a CES által javasolt általános definíció alapján értelmezett cirkularitás a népesség 0,1, a kiterjesztett szerinti pedig a népesség 0,8 százalékát. Két és 12 százalékos arányukkal a migrációban érintett népességen belül is szűk csoportot képeznek a cirkuláris migránsok. Hasonló mérésekre ugyan más országokban is sor került, azonban azokat minden esetben adminisztratív adatforrások alapján hajtották végre, így az adatok összehasonlíthatóságára csak korlátozottan van lehetőség. A cirkuláris migránsok népességbeli aránya Magyarországon az általános definíció szerint a Svédországban, a kiterjesztett definíció szerint a Belgiumban mérttel egyezik meg. A migrációs tapasztalattal rendelkező lakosságon belül a hazánkban mért arányok jóval magasabbak a többi, mérésben részt vett országnál, ami valószínűleg a már említett módszertani eltérésekkel magyarázható.

A két cirkuláris migrációs definíció közötti különbség nemcsak az egyes csoportok létszám- és aránykülönbségeiben mutatkozik meg, hanem azok társadalmi összetételében is. Ez alapján megállapítható, hogy a két meghatározás más-más jelenséget ragad meg. Az általános definíció a bevándorlás jellegzetességeire világít rá; az eszerint vett cirkuláris migránsok között erősen felülprezentáltak a külföldön született, főként a szomszédos országokból érkezett bevándorlók, emellett jelentős arány jellemzi a közép-magyarországi lakosságot, a diplomásokat és a szellemi foglalkozásúakat is. Ezzel szemben a kiterjesztett definíció sokkal inkább a kivándorlás jelenségét ragadja meg; az ezáltal értelmezett cirkuláris migrációban főként férfiak, szakmunkás- és középfokú végzettségűek, valamint a kereskedelem, a szolgáltatás, a mezőgazdaság, az ipar és az építőipar területén dolgozók vesznek részt.

Irodalom

- AGUNIAS, D. R. – NEWLAND, K. [2007]: *Circular Migration and Development: Trends, Policy Routes, and Ways Forward*. Migration Policy Institute. Washington, D.C.
- AGUNIAS, D. R. [2006]: *From a Zero-Sum to A Win-Win Scenario? Literature Review on Circular Migration*. Migration Policy Institute. Washington, D.C.
- CAGLAR, A. [2013]: Circular migration between Hungary and Ukraine: historical legacies, the economic crisis, and the multidirectionality of ‘circular’ migration. In: Triandafyllidou, A. (ed.): *Circular Migration between Europe & Its Neighbourhood. Choice or Necessity?* Oxford University Press. Oxford. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199674510.003.0007>
- CASSARINO, J.-P. [2008]: *Patterns of Circular Migration in the Euro-Mediterranean Area: Implications for Policy-Making*. CARIM Analytic and Synthetic Notes 2008/29. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Fiesole.
- DICKMANN Á. – LIGETI A. S. [2018]: *Mikrocensus 2016 – 10. Nemzetközi vándorlás*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- EMN (EUROPEAN MIGRATION NETWORK) [2011]: *Temporary and Circular Migration: Empirical Evidence, Current Policy Practice and Future Options in EU Member States*. Luxembourg.
- EUROPEAN COMMISSION [2005]: *Migration and Development: Some Concrete Orientations*. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Commission of the European Communities. COM(2005) 390 final. Brussels. [http://aei.pitt.edu/37779/1/COM_\(2005\)_390_final.pdf](http://aei.pitt.edu/37779/1/COM_(2005)_390_final.pdf)
- FARGUES, PH. [2008]: *Circular Migration: Is It Relevant for the South and East of the Mediterranean?* CARIM Analytic and Synthetic Notes 2008/40. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Fiesole.
- GLORIUS, B. – GRABOWSKA-LUSINSKA, I. – KUVIK, A. (eds.) [2013]: *Mobility in Transition. Migration Patterns after EU Enlargement*. Amsterdam University Press. Amsterdam.
- ILLÉS S. – KINCSES Á. [2009]: Migráció és cirkuláció. *Statisztikai Szemle*. 87. évf. 7–8. sz. 729–747. old.
- ILLÉS, S. – KINCSES, Á. [2012]: Hungary as a receiving country for circulars. *Hungarian Geographical Bulletin*. Vol. 61. No. 2. pp. 197–218.
- ILLÉS, S. – KINCSES, Á. [2017]: Attempts on measurement and visualisation of international circular migration. *Journal of Mathematics and Statistical Science*. Vol. 3. No. 2. pp. 39–54.
- IOM (INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION) [2005]: *Mainstreaming Migration into Development Policy Agendas*. International Dialogue on Migration. No. 8. International Organization for Migration. Geneva.
- NEWLAND, K. – AGUNIAS, D. R. – TERRAZAS, A. [2008]: *Learning by Doing: Experiences of Circular Migration*. Migration Policy Institute. Washington, D.C.
- TRIANDAFYLIDOU, A. [2010]: *Towards a Better Understanding of Circular Migration*. METOIKOS Concept Paper. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Fiesole.
- TRIANDAFYLIDOU, A. [2013]: Circular migration: introductory remarks. Triandafyllidou, A. (ed.): *Circular Migration between Europe & Its Neighbourhood. Choice or Necessity?* Oxford University Press. Oxford.

UNECE (UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE) [2016]: *Defining and Measuring Circular Migration*. New York, Geneva.

UNECE [2017]: *A Set of Tables for Circular Migration*. Working Paper. Geneva.

UNECE [2018]: *Circular Migration: Outcomes of the Test on the Provisional Tables*. Working Paper. Geneva.

Summary

In 2016, the Conference of European Statisticians adopted international recommendations for a unified definition of circular migration, and put forward proposals for the measurement of its magnitude. Although the recommendations mainly concern administrative data collection, in Hungary, as a unique case, circular migration can also be studied based on survey data, in this way offering deeper insight into the background of this phenomenon. Using the supplementary questionnaire on international migration of the Hungarian Microcensus 2016, the present study sets out to find answers to such questions as to what degree and which social groups are affected by circular migration in Hungary, as well as how international definitions can be applied in the country, where the structures of migration differ from Western-European patterns. Results show that, similarly to other European countries, circular migration only affects a small portion of Hungarian residents. This phenomenon affects 0.1% of the population using a general definition, or 0.8%, if going by an extended definition, which translates into about 2 or 12% of the population involved in migration, respectively. The two different definitions of circular migration grasp different social phenomena, with great differences as to numbers, ratios, and social composition. On the one hand, based on the general definition, foreign-born immigrants coming mainly from Hungary's neighbouring countries are greatly overrepresented among circular migrants, as are people from Central Hungary, who are diploma-holders and hold white-collar jobs. On the other hand, with the extended definition, circular migration points more towards emigration, and the migrants described this way mainly consist of people in vocational professions with medium-level schooling, working in commerce and services, agriculture, industry and construction, and they are generally men.